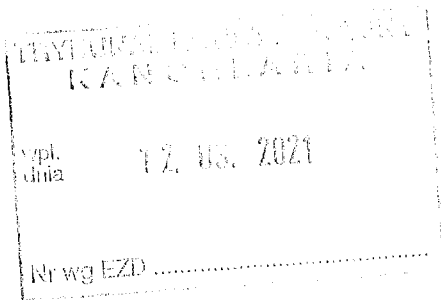

PK VIII TK 14.2021

(SK 2/21)

TRYBUNAŁ KONSTYTUCYJNY

W związku ze skargą konstytucyjną A. B. o stwierdzenie, że *art. 88 § 1 kpk w brzmieniu przed zmianą z dnia 05 października 2019 r., w zakresie, w jakim przepis ten nie przewidywał zaskarżenia zarządzenia o odmowie wyznaczenia pełnomocnika z urzędu przez stronę, która złożyła wniosek w trybie art. 78 § 1 kpk, jest niezgodny z art. 45 ust. 1 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP*

- na podstawie art. 42 pkt 7 i art. 63 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (t.j.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393) –

przedstawiam następujące stanowisko:

postępowanie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2 ustawy o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym – wobec niedopuszczalności wydania orzeczenia.

UZASADNIENIE

Działając przez swojego pełnomocnika, A. B. (dalej: Skarżący) wniósł o stwierdzenie, że art. 88 § 1 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (t.j.: Dz. U. z 2020 r., poz. 30 ze zm.; dalej: k.p.k.) – w brzmieniu przed zmianą z dnia 5 października 2019 r. – w zakresie, w jakim przepis ten nie przewidywał możliwości zaskarżenia zarządzenia o odmowie wyznaczenia pełnomocnika z urzędu przez stronę, która złożyła wniosek w trybie art. 78 § 1 k.p.k., jest niezgodny z art. 45 ust. 1, z art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji RP. W ocenie Skarżącego, zakwestionowany przepis stanowił podstawę prawną zarządzenia sędziego Sądu Rejonowego w Ż. z dnia maja 2019 r., sygn. o odmowie wyznaczenia nowego pełnomocnika z urzędu do sprawy .

Powyższe rozstrzygnięcie zapadło na tle następującego stanu faktycznego.

Pismem z dnia kwietnia 2019 r., skierowanym do Prezesa Sądu Rejonowego w Ż., zatytułowanym „Wniosek” Skarżący wniósł o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu i zwolnienie z kosztów sądowych w całości, w celu sporządzenia i złożenia wniosku o podjęcie na nowo postępowania karnego. Wniosek powyższy został złożony w sytuacji, w której Skarżącemu wyznaczono już uprzednio pełnomocnika z urzędu.

Zarządzeniem z dnia maja 2019 r., sygn. , sędziego Sądu Rejonowego w Ż. odmówił przyznania Skarżącemu pełnomocnika z urzędu do sprawy . Doręczając Skarżącemu powyższe zarządzenie pouczone go jednocześnie, że nie przysługuje od niego zażalenie. Zarządzenie nie zawierało uzasadnienia. Skarżący nie wnosił od przedmiotowego zarządzenia żadnych środków zaskarżenia.

W uzasadnieniu skargi konstytucyjnej Skarżący podniósł, że brak możliwości zaskarżenia zarządzenia o odmowie wyznaczenia pełnomocnika z urzędu narusza przyznane mu w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP prawo do sądu. Skarżący wskazał na ścisłe powiązanie prawa do sądu z prawem do zaskarżania orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji RP) oraz zasadą dwuinstancyjności postępowania sądowego (art. 176 ust. 1 Konstytucji RP). Skarżący podniósł, że nie można uznać za rzetelny i sprawiedliwy proces, w którym jest on – jako pokrzywdzony – pozbawiony możliwości zaskarżenia zarządzenia sądu w przedmiocie odmowy wyznaczenia nowego pełnomocnika z urzędu. Zarządzenie takie bowiem bezpośrednio ingeruje w konstytucyjnie chronione prawo do sprawiedliwego rozpatrzenia sprawy. Zaskarżony przepis jest niezgodny z konstytucyjnymi standardami zaskarżalności i instancyjności orzeczeń i stanowi zaprzeczenie sprawiedliwości proceduralnej – tym samym, w sposób nieuzasadniony, ogranicza prawo do sądu. Z treści skargi konstytucyjnej wynika, że – w ocenie Skarżącego – pomimo, tego iż przepis w zakresie, który stanowił podstawę prawną kwestionowanego orzeczenia został przez ustawodawcę znowelizowany (zgodnie z kierunkiem zapatrywań przedstawionym w skardze konstytucyjnej), to uznanie przepisu art. 88 § 1 k.p.k. w brzmieniu sprzed 5 października 2019 r. za niekonstytucyjny jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych praw i wolności Skarżącego.

Wezwany do uzupełnienia braków formalnych skargi konstytucyjnej, w piśmie z dnia 4 września 2020 r. Skarżący zasadniczo jedynie powtórzył, że pozbawienie go możliwości zaskarżenia zarządzenia o odmowie ustanowienia pełnomocnika z urzędu narusza jego prawo do sądu oraz prawo do zaskarżania orzeczeń wydanych w pierwszej instancji, a także zasadę dwuinstancyjności postępowania sądowego i jest sprzeczne z zasadami sprawiedliwego i rzetelnego procesu sądowego.

Przed przystąpieniem do oceny konstytucyjności zaskarżonych unormowań konieczne jest ustalenie, czy analizowana skarga spełnia wymagania formalne, i to pomimo przeprowadzenia jej wstępnej kontroli, zwieńczonej wydaniem postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 20 stycznia 2021 r., sygn. Ts 59/20, o nadaniu skardze dalszego biegu. W orzecznictwie Trybunału ugruntowany jest bowiem pogląd, że nadanie skardze konstytucyjnej biegu nie przesądza o spełnieniu formalnoprawnych przesłanek dopuszczalności orzekania w danej sprawie. Trybunał jest bowiem na każdym etapie postępowania obowiązany do badania, czy nie zachodzi ujemna przesłanka wydania wyroku, skutkująca obligatoryjnym umorzeniem postępowania (zob. m.in. postanowienia TK z dnia: 19 października 2010 r., sygn. SK 8/09, OTK ZU nr 8/A/2010, poz. 94; 18 czerwca 2013 r., sygn. SK 1/12, OTK ZU nr 5/A/2013, poz. 70; 26 maja 2015 r., sygn. SK 6/13, OTK ZU nr 5/A/2015, poz. 76; 11 października 2017 r., sygn. K 14/16, OTK ZU seria A z 2017 r., poz. 69; 10 lipca 2018 r., sygn. SK 5/17, OTK ZU seria A z 2018 r., poz. 46).

Skarga konstytucyjna jest nadzwyczajnym środkiem ochrony konstytucyjnych wolności i praw jednostki. Przesłanki wniesienia oraz merytorycznego rozpoznania skargi konstytucyjnej zostały uregulowane w art. 79 ust. 1 Konstytucji RP oraz w art. 53 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (t.j.: Dz. U. z 2019 r., poz. 2393; dalej jako: uotpTK).

Artykuł 79 ust. 1 Konstytucji RP ustanawia trzy podstawowe przesłanki dopuszczalności skargi konstytucyjnej. Pierwszą jest naruszenie określonych w Konstytucji wolności lub praw, których podmiotem jest skarżący. Zgodnie z drugą przesłanką, wymagane jest uzyskanie ostatecznego orzeczenia sądu lub organu administracji publicznej rozstrzygającego o tych wolnościach lub prawach. Ostatnim warunkiem jest konieczność wykazania, że to ustawa lub

inny akt normatywny, na podstawie których wydano orzeczenie w sprawie skarżącego, stanowi źródło naruszenia jego wolności lub praw (zob. m.in. postanowienia TK z dnia: 5 listopada 2013 r., sygn. SK 15/12, OTK ZU nr 8/A/2013, poz. 127; 30 listopada 2015 r., sygn. SK 30/14, OTK ZU nr 10/A/2015, poz. 184; 26 sierpnia 2020 r., sygn. SK 44/20, OTK ZU seria A z 2020 r., poz. 44 oraz powołane tam wcześniejsze orzecznictwo).

Z kolei, stosownie do art. 53 ust. 1 pkt 1-4 uotpTK, skarga powinna zawierać: po pierwsze, określenie kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją (pkt 1); po drugie, wskazanie, która konstytucyjna wolność lub prawo skarżącego i w jaki sposób – w ocenie skarżącego – zostały naruszone (pkt 2); po trzecie, uzasadnienie zarzutu niezgodności kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego ze wskazaną konstytucyjną wolnością lub prawem skarżącego, z powołaniem argumentów lub dowodów na jego poparcie (pkt 3); po czwarte, przedstawienie stanu faktycznego (pkt 4).

W piśmiennictwie podkreśla się, że warunkiem dopuszczalności skargi konstytucyjnej jest w szczególności udzielenie pozytywnej odpowiedzi na pytanie, czy w sprawie rzeczywiście zostały naruszone prawa i wolności konstytucyjne skarżącego (zob. L. Bosek, M. Wild, *Kontrola konstytucyjności prawa. Komentarz praktyczny dla sędziów i pełnomocników procesowych. Wzory pism procesowych.*, wyd. 2014, Legalis 2020, II.§9.II).

Do materialnych przesłanek instytucji skargi konstytucyjnej zalicza się: a) osobisty interes prawny, a nie obiektywny – jak przy konstrukcji skargi powszechnej (*actio popularis*), i b) interes aktualny – a nie potencjalny (zob. J. Trzeciński, M. Wiącek, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej.*

Komentarz, red. L. Garlicki, M. Zubik, Wydawnictwo Sejmowe, Warszawa 2016, tom II, s. 893). Jak wskazuje się w piśmiennictwie, [j]eżeli w wyniku dokonanej analizy Trybunał dojdzie do przekonania, że skarga konstytucyjna nie wpłynie na sferę praw i wolności skarżącego, TK przyjmuje niedopuszczalność skargi. Sytuacja taka ma miejsce w szczególności wówczas, gdy niekorzystne względem skarżącego rozstrzygnięcie zapadło nie tylko w wyniku zastosowania zaskarżonego przepisu, lecz także z innych przyczyn, których skarżący nie kwestionuje w swojej skardze. W takiej sytuacji nawet w przypadku uwzględnienia skargi konstytucyjnej oraz wznowienia postępowania na zasadach określonych w art. 190 ust. 4 Konstytucji RP, nie będzie mogła nastąpić restytucja interesów skarżącego [L. Bosek, M. Wild, op. cit., II.§9.II.1.C.c).3].

Przedmiotem skargi konstytucyjnej może być zatem wyłącznie ta norma prawna, która stanowiła podstawę wydania przez organ władzy publicznej orzeczenia naruszającego prawa lub wolności konstytucyjne skarżącego. Przesądza to o konieczności istnienia merytorycznego związku pomiędzy treścią zakwestionowanej normy prawnej a podjętym na jej podstawie rozstrzygnięciem oraz zarzucanym temu rozstrzygnięciu naruszeniem praw lub wolności konstytucyjnych. Regulacja prawna stanowiąca przedmiot skargi konstytucyjnej musi więc w ten sposób determinować w sensie normatywnym treść wydanego orzeczenia, iż prowadzi to do wskazanego w skardze naruszenia praw lub wolności konstytucyjnych przysługujących skarżącemu (zob. postanowienie TK z dnia 22 lutego 2001 r., sygn. Ts 193/00, OTK ZU nr 3/2001, poz. 77 i przywołane tam orzeczenia).

Trybunał Konstytucyjny podkreśla, że *[d]o zasadniczych przesłanek dopuszczalności występowania ze skargą konstytucyjną należy uczynienie jej przedmiotem przepisów (ustawy lub innego aktu normatywnego) wykazujących podwójną kwalifikację. Będąc podstawą prawną ostatecznego orzeczenia wydanego w sprawie skarżącego przez sąd lub organ administracji publicznej,*

muszą one prowadzić jednocześnie do naruszenia wskazywanych przez skarżącego konstytucyjnych wolności lub praw. Skarżący jest przy tym zobligowany (...) do wskazania, które przepisy kwestionowanego aktu normatywnego wykazują taką kwalifikację (postanowienie TK z dnia 19 października 2004 r., sygn. SK 13/03, OTK ZU nr 9/A/2004, poz. 101).

Jednakże, niekonstytucyjne brzmienie normy prawnej, stanowiącej podstawę wydania ostatecznego orzeczenia w sprawie skarżącego, należy odróżnić od dyskusyjnego zastosowania normy prawnej w ostatecznym orzeczeniu w sprawie skarżącego. Zgodnie bowiem z utrwalonym orzecznictwem Trybunału Konstytucyjnego, niedopuszczalna jest skarga konstytucyjna na stosowanie prawa, a więc skarga, której zarzuty dotyczą przyjętej przez sąd wykładni przepisu, nieprawidłowej subsumpcji stanu faktycznego czy też wadliwości argumentacji sformułowanej w ostatecznym orzeczeniu (*vide* – postanowienie z dnia 27 kwietnia 2016 r., sygn. akt Ts 62/16, OTK ZU seria B z 2016 r., poz. 363).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt niniejszego postępowania, należy uznać, iż nie jest możliwe merytoryczne rozpoznanie sprawy.

Skarżący zakwestionował konstytucyjność przepisu art. 88 § 1 k.p.k. w brzmieniu obowiązującym do dnia 5 października 2019 r. W tym dniu weszła w życie nowelizacja m. in. art. 88 § 1 k.p.k. wprowadzona ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2019 r., poz. 1964, dalej: ustawa zmieniająca k.p.k.). Zgodnie z nowym brzmieniem przepisu *[p]ełnomocnikiem może być adwokat, radca prawny lub radca Prokuraturii Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej. Pełnomocnika z urzędu wyznacza prezes lub referendarz sądowy sądu właściwego do rozpoznania sprawy. Do pełnomocnika stosuje się odpowiednio przepisy art. 77, art. 78, art. 81 § 1a-2, art. 81a § 1-3, art. 83, art. 84, art. 86*

§ 2 oraz przepisy wydane na podstawie art. 81a § 4. Istotną – z punktu widzenia rozpoznawanej skargi konstytucyjnej – zmianą wprowadzoną w powyższym przepisie, było dodanie do zdania trzeciego przepisu art. 81 § 1a-2 k.p.k. – nakazującego odpowiednie stosowanie tego przepisu w przypadku postępowań o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu. Konsekwencją nowelizacji było pojawienie się wynikającej wprost z treści przepisu możliwości stosowania – w przypadku postępowań w sprawie o wyznaczenie pełnomocnika z urzędu – przepisów k.p.k. dotyczących możliwości zaskarżania zarządzeń o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu. Skarga konstytucyjna odnosi się do poprzedniego stanu prawnego, w który przepis art. 88 § 1 k.p.k. nie zawierał odwołania do przepisu art. 81 § 1a-2 k.p.k. Przyjąć więc należy, że skarga konstytucyjna dotyczy przepisu, który utracił moc obowiązującą 5 października 2019 r. wraz z wejściem w życie art. 1 pkt 10) ustawy zmieniającej k.p.k. W takim wypadku, zgodnie z treścią art. 59 ust. 1 pkt 4) uotpTK, postępowanie należałoby umorzyć. Jednakże, stosownie do ust. 3 wskazanego artykułu uotpTK, Trybunał nie umarza postępowania z przyczyny, o której mowa w ust. 1 pkt 4), jeżeli wydanie orzeczenia w postępowaniu zainicjowanym skargą konstytucyjną jest konieczne dla ochrony konstytucyjnych wolności i praw. Ponieważ w objętej skargą konstytucyjną sprawie rozstrzygnięcia wobec Skarżącego podejmowane były na gruncie poprzednio obowiązującego przepisu art. 88 § 1 k.p.k., należy uznać, że przepis ten – jako stanowiący podstawę orzekania o prawach i wolnościach Skarżącego – może stanowić przedmiot kontroli w postępowaniu przed Trybunałem (tak TK w postanowieniu z dnia 10 września 2020 r., sygn. SK 44/19, OTK ZU nr A/2020, poz. 47).

Pomimo powyższego uznać należy, że skarga konstytucyjna nie spełnia wszystkich wymogów formalnych, co czyni niedopuszczalnym rozpoznanie jej merytorycznie.

Jak podniesiono już wyżej, zgodnie z brzmieniem przepisu art. 79 ust. 1 Konstytucji RP jednym z warunków dopuszczalności wniesienia skargi konstytucyjnej jest uzyskanie ostatecznego orzeczenia sądu lub organu administracji publicznej rozstrzygającego o wolnościach lub prawach, których podmiotem jest skarżący. Natomiast zgodnie z przepisem art. 53 ust. 1 pkt 1) uotpTK skarżący jest zobowiązany do określenia *kwestionowanego przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach skarżącego określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją*. W sprawie, której dotyczy przedmiotowa skarga konstytucyjna, w dniu maja 2019 r. sędzia Sądu Rejonowego w Ż. wydał zarządzenie, w którym nie uwzględnił wniosku Skarżącego i odmówił wyznaczenia mu pełnomocnika z urzędu (w miejsce dotychczasowego). Przyjąć więc należy, że podstawą prawną wydanego zarządzenia był przepis art. 88 § 1 k.p.k. w zw. z art. 78 § 1 k.p.k. ale w zakresie, w jakim przepisy te regulują kwestię przesłanek dopuszczalności wyznaczenia przez prezesa sądu lub referendarza sądowego pełnomocnika z urzędu dla uprawnionej osoby, która w sposób należyty wykaże, że nie jest w stanie ponieść kosztów skorzystania z pomocy pełnomocnika bez uszczerbku dla niezbędnego utrzymania siebie i rodziny. Nie stanowił natomiast podstawy prawnej wydanego w dniu maja 2019 r. zarządzenia przepis art. 88 § 1 k.p.k., w brzmieniu sprzed 5 października 2019 r., w zakresie, w jakim nie uwzględniono w jego zdaniu trzecim, do odpowiedniego stosowania, przepisu art. 81 § 1a k.p.k. – a przecież w tym

zakresie przepisu art. 88 § 1 k.p.k. Skarżący dopatruje się podstawy naruszenia swoich praw. Przyjąć więc należy, że tylko orzeczenie odrzucające zażalenie Skarżącego na zarządzenie z dnia   maja 2019 r., jako niedopuszczalne na podstawie art. 88 § 1 k.p.k. zdanie trzecie, mogłoby zostać uznane za orzeczenie wydane na podstawie zaskarżonej normy, w którym w sposób ostateczny rozstrzygnięto o prawach Skarżącego. W sytuacji, gdy przedmiotem skargi konstytucyjnej jest przepis, który wprost lub w sposób dorozumiany przewiduje, że w danym przypadku środek odwoławczy nie przysługuje, należy mimo to wnieść środek zaskarżenia, aby uzyskać rozstrzygnięcie wydane w oparciu o normę prawną, która wyłącza możliwość zaskarżenia orzeczenia (tak TK w postanowieniu z dnia 21 czerwca 2010 r., sygn. Ts 243/09, OTK ZU nr 6B/2010, poz. 454). Powyższy pogląd, konsekwentnie prezentowany przez Trybunał Konstytucyjny (zob. m. in. postanowienia TK z dnia 1 kwietnia 2008 r. sygn. Ts 134/07, OTK ZU nr 3B/2008, poz. 110, z dnia 20 kwietnia 2010 r. sygn. Ts 30/09, OTK ZU nr 3B/2010, poz. 208, z dnia 21 czerwca 2010 r., sygn. Ts 243/09, OTK ZU nr 6B/2010, poz. 454, z dnia 15 lutego 2012 r., sygn. Ts 78/11, OTK ZU nr 5B/2012, poz. 433, z dnia 27 listopada 2012 r., sygn. Ts 41/11, OTK ZU nr 6B/2012, poz. 509), jest szczególnie istotny w rozpatrywanym przypadku. Trybunał Konstytucyjny zajmował się w przeszłości problemem konstytucyjności przepisu art. 81 § 1 k.p.k. w zakresie, w jakim nie przewidywał on sądowej kontroli zarządzenia prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy z urzędu dla oskarżonego, który złożył wniosek w trybie art 78 § 1 k.p.k. W wyroku z dnia 8 października 2013 r., sygn. K 30/11, Trybunał orzekł, że przepis art. 81 § 1 k.p.k. w powyższym zakresie jest niezgodny z art. 42 ust. 2 w związku z art. 45 ust. 1 i z art. 78 Konstytucji RP. O ile zawarte w uzasadnieniu wyroku rozważania dotyczące naruszenia przez zaskarżoną w tamtym postępowaniu regulację określonego w art. 42 ust. 2 Konstytucji RP prawa do obrony nie są szczególnie

istotne z punktu widzenia niniejszego postępowania, o tyle istotne są rozważania dotyczące naruszenia przez ową regulację gwarantowanego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP prawa do sądu, oraz gwarantowanego w art. 78 Konstytucji RP prawa do zaskarżania orzeczeń wydanych w pierwszej instancji. Zauważyć bowiem należy, że w chwili wydawania zarządzenia z dnia maja 2019 r., sygn. ., opublikowany był już powyższy wyrok Trybunału Konstytucyjnego, a więc znane były już wskazane powyżej krytyczne zapatrywania Trybunału Konstytucyjnego na kwestie braku zaskarżalności rozstrzygnięć w przedmiocie odmowy wyznaczenia obrońcy z urzędu. Co więcej, 17 września 2015 r. do art. 81 k.p.k. ustawodawca dodał przepis § 1a, zgodnie z którym, na zarządzenie prezesa sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy przysługuje zażalenie do sądu właściwego do rozpoznania sprawy, a na postanowienie sądu o odmowie wyznaczenia obrońcy – zażalenie do innego równorzędnego składu tego sądu. W konsekwencji przyjąć należy, że w przypadku zaskarżenia zarządzenia z dnia maja 2019 r. sygn. ., zostałyby otworzona droga do skierowania przez sąd do Trybunału Konstytucyjnego pytania prawnego, w trybie art. 193 Konstytucji RP, o zgodność przepisu art. 88 § 1 k.p.k. (w zakresie w jakim nie przewidywał on zażalenia na orzeczenie o odmowie wyznaczenia pełnomocnika z urzędu) z odpowiednimi przepisami Konstytucji RP. Wówczas wniesienie skargi konstytucyjnej przez Skarżącego byłoby zbędne. Z drugiej strony, w przypadku jeśli sąd, do którego zostałyby wniesione zażalenie orzekłby o jego niedopuszczalności, wówczas takie orzeczenie mogłoby stanowić podstawę do wywiedzenia skargi konstytucyjnej, bowiem dopiero takie orzeczenie zostałyby wydane w oparciu o normę, której konstytucyjność kwestionuje Skarżący.

Mając na względzie powyższe okoliczności przyjąć należy, że postępowanie w niniejszej sprawie podlega umorzeniu na podstawie art. 59 ust. 1 pkt 2) uotpTK – wobec niedopuszczalności wydania wyroku.

Biorąc powyższe pod uwagę, wnoszę jak w *petitum*.

z upoważnienia
Prokurator Generalny

Mariusz Pasiniak
Zastępca Prokuratora Generalnego